



Debolismo: democracia radical e decrecemento

Weak thought: Radical democracy and degrowth

BRAIS GONZÁLEZ ARRIBAS

IES A Cañiza

Dpto. Filosofía

Resumo: O pensamento débil elaborado por Gianni Vattimo ao longo da súa prolífica obra, que se estende durante os últimos cincuenta anos, permite sentar as bases dunha crítica radical a dous dos piares básicos sobre os que se cimenta a nosa civilización: a democracia liberal e o capitalismo económico, a cal é aínda máis actual en tanto ambos hoxe se atopan nunha profunda crise e nun momento de re-avaliación. Neste artigo intentamos amosar non só os problemas internos que lles afectan, senón tamén a alternativa que se propón dende o *debolismo*, achegándoo a outras perspectivas críticas contemporáneas, como a teoría da democracia desenvolvida por Jacques Rancière, no eido da política, e a nova teoría do valor e o decrecentismo no da economía, cuestións que se ven enlazadas en tanto ambas apuntan, para ser consistentes, a unha reformulación da propia noción de ser humano tal e como foi entendida ao longo da tradición cultural occidental.

Palabras chave: Pensamento débil, Nihilismo, Democracia, Ecoloxismo, Decrecemento, Vattimo, Rancière.

Abstract: The weak thought elaborated by Gianni Vattimo along his prolific career, that extend during the last fifty years, allows to seat the bases of a radical critic to two of the basis basic on which sustains our civilization: the liberal democracy and the capitalism, which is still more current because both of them are today in a deep crisis and in a moment of re-evaluation. In this article, we try to show the internal problems that affect them, and also the alternative that proposes the *debolismo*, approaching it to other critical contemporary perspectives, as the theory of the democracy elaborated by Jacques Rancière, in the field of politics, and the new theory of the value and the Degrowth in economy, questions that are linked both of them, to be consistent, to a reformulation of the proper notion of human being as it was understood in the western cultural tradition.

Key words: Weak thought, Nihilism, Democracy, Ecology, Degrowth, Vattimo, Rancière.

Recibido: 10/02/18 Aceptado: 18/10/18



Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego is licensed under a [Creative Commons Reconocimiento-CompartirIgual 4.0 Internacional License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

1. A praxe debilista.

Non é raro escoitar a Gianni Vattimo sinalar que aquilo que lle leva a deterse e profundar na obra dalgún pensador é “que se pode facer con el”, para que serve aquilo que di. A súa utilidade. Tal tendencia funcionalista ou instrumental da filosofía non debe despistarnos, máis que nada tendo en conta o contexto en que vivimos, onde se confunde habitualmente beneficio con rendibilidade económica, xa que, lonxe disto, ao que Vattimo refire, segundo cremos, é ao interese que lle suscita a capacidade práctica que posúe un certo pensamento, xa sexa polo seu alcance crítico-analítico xa pola súa potencia estimulante, incitando ou motivando unha conduta determinada. Máis alá de que ao noso xuízo o *debolismo* sexa unha filosofía que dota dunha certa mirada ante o mundo, un modo de ver e interpretar o que acontece que supón un certo *modo de ser*, un *estilo de vida*: máis alegre, sosegado, pacífico, e amigable, pero, á vez, crítico e ata combativo, pois permite inverter gran parte das crenzas estereotipadas coas que se nos ensina a comprender a realidade e a adaptarnos a ela, -máis aló disto, dicimos- podemos facernos a mesma pregunta ao respecto do pensamento vattimiano: para que nos vale? Pode axudarnos a contestar certos interrogantes de carácter práctico que se suscitan no contexto contemporáneo? En resumo, nos é hoxe útil? A resposta, ao noso xuízo, é sen dúbida afirmativa: e é que, aínda que o *debolismo*, se cimenta nuns fundamentos desfondados (tal e como formula a ontoloxía do declinar) con marcadas repercusións epistemolóxicas (dando lugar á elaboración dunha hermenéutica nihilista) que se estenden a outros sectores de reflexión de sumo interese (a ontoloxía estética ou o cristianismo secularizado, por citar dous dos de maior relevancia), creemos que a súa vocación máis íntima é a de constituírse como unha crítica radical á estrutura política e económica tal e como se articula na actualidade, facultándonos non só para entendela e reflexionar sobre ela, senón para alterala de modo tal que podamos reducir ou debilitar as súas consecuencias máis negativas.

De feito, entendemos que a inclinación instrumental do pensamento vattimiano ten unha profunda repercusión na orde ético-política, a cal pode resumirse, a costa de ser reduccionistas, como unha filosofía que erixe unha crítica á violencia esa que acompaña no seu núcleo máis fondo ao destino histórico (non teleolóxico) propio da nosa civilización. E é que, segundo cremos, a filosofía de Vattimo debe interpretarse como un antídoto potente contra a propensión agresiva e autoritaria da nosa cultura, a cal apunta ao conxunto de esferas que modelan o mundo humano e que afectan á nosa identidade máis insondable, ás relacións sociais que establecemos, e ata ás que entaboamos co resto de formas de vida, ameazando hoxe máis que nunca, con destruír a contorna natural á que pertencemos, sendo ese o obxectivo, a redución da violencia, aquel que encarna substancialmente o que na actualidade coñecemos como *debolismo* (Arribas, 2016).



Concretando un pouco máis a repercusión política da obra de Vattimo, nos atopamos con dúas cuestións especialmente destacables que serán as que centren a nosa atención na presente no presente texto. Por unha banda, o *debolismo* nos habilita para desenvolver unha crítica á noción de democracia tal e como é entendida e aplicada na actualidade, conectando con algún dos máis suxestivas análises que respecto de tal cuestión se formulan no pensamento contemporáneo, como o de Jacques Rancière, con quen creemos que existe unha forte afinidade teórica. Mentres que, doutra banda, o nihilismo *debolista*, en tanto que declinación da filosofía da diferenza heideggeriana, nos faculta para a elaboración dun pensamento ecoloxista que respecte ao Outro que supón a Natureza e os diversos ecosistemas que a compoñen e que forman a biosfera. Neste sentido, entendemos que o ecoloxismo nihilista que esconde o pensamento vattimiano enlaza coa crítica radical ao turbocapitalismo neoliberal que efectúan tanto a nova crítica do valor como as teorías do decrecemento.

Con todo, como veremos, no medio de ambas propostas latexa unha cuestión que as atravesa servindo como o seu eixe vertebrador: o problema do suxeito. E é que só desde a crítica á concepción tradicional -moderna- da subxectividade pode entenderse o modo con que o *debolismo* nos habilita para suscitar unha alternativa á democracia liberal elitista e egocentrada e ao capitalismo globalizado contemporáneo.

2. Anarquismo debilista e a idea de democracia.

Se hai unha idea clave para o acontecer da democracia esa é a de Fraternidade, quizá a máis combatida polo poder económico, sobre todo, pero tamén polo político, sen dúbida contaminado por aquel. O concepto de Fraternidade indica que non existe un Pai, un Líder ou un Guía Supremo que teña lexitimidade para comandar e decidir sobre os demais. Supón a instauración dun poder que se liquida a si mesmo, sustentado nun antiautoritarismo que busca crear as condicións de existencia -sobre todo materiais- para que non exista -ou si o fai para que sexa no menor grado posible- unha dependencia dunha maioría desposuída respecto dunha minoría posuidora. Entre outros elementos, para que a Fraternidade poida acontecer e exercerse debe levarse a cabo un traballo de desfundamentación, de combate contra os primeiros principios que sosteñen e reproducen a primacía e o mandato dos poucos sobre os moitos. Ese, creemos, é o significado máis profundo, e máis relevante hoxe en día, do nihilismo no eido da política: o permitir sentar as bases teóricas e prácticas que sexan capaces de poñer en crítica os diversos *arkhés* que persisten, malia que estean ocultos e nos pásen desapercibidos. Para iso é necesario debilitalos ou diluílos, tal e como sostivo Vattimo repetidamente ao longo do seu prolífica obra.



Con todo, non só Vattimo mantén esta posición; en varios dos seus textos Jacques Rancière defendeu unha postura semellante á que acabamos de enunciado. Segundo este, un sistema de organización política é autoritario -antidemocrático entón, aínda que teña a aparencia de e se chame a si mesmo “democracia”- cando se sustenta nunha certa primacía, nun certo título que capacita para mandar (Rancière, 2006, 63). Tradicionalmente este título vén dado por natureza, herdándose. É o que coñecemos como o principio de filiación, onde quen manda é aquel que, simplemente, “está primeiro”. En tales sistemas a lóxica da orde social susténtase sobre a do mandato: existen certas persoas que por nacemento están naturalmente chamadas a gobernar mentres que outras o están para obedecer: así debe entenderse o dominio dos homes sobre as mulleres, dos pais sobre os fillos, dos anciáns sobre os mozos, dos amos sobre os escravos ou dos nobres sobre os plebeos. Esta calidade, este título ou *arkhai*, é extensible a outras propiedades, de modo tal que unha autoridade pode obter lexitimidade para rexer na medida en que pon en xogo o principio co cal comeza o poder de gobernar. Esta posición xustificou a xefatura dos poucos, cuxo dominio se basea na posesión dun título específico: sexa o dos *oligoi* -o diñeiro dos ricos-, o dos *aristoi* -a virtude dos nobres- ou o da *tecné* -o saber facer, o coñecemento, dos tecnócratas-. En calquera caso, se parte dunha diferenza de calidade que lexitima o poder de mandato que organiza e distribúe desigualmente a sociedade, xerarquizando a posición dos individuos en base a unha determinada orde social –que se supón- natural (Rancière, 1996). Así é relativamente sinxelo construír unha sociedade tutelada segundo a orde do Pai (a cal é unha función apropiable por outros significantes: o Pastor, o Rei, o Presidente, o Comandante, o Sabio, o Propietario ou, ata, o Partido) que exerce como un guía e titor que orienta e comanda á comunidade *en beneficio de todos*.

Pois ben, a fórmula *an-árquica*, vale dicir nihilista ou *debolista*, formulada por Vattimo ou Rancière (uns anos antes tamén por Lyotard ou Castoriadis, entre outros) desbarata tal lóxica: ao defenderse a disolución de todo fundamento primeiro -dunha estrutura eterna, dun primeiro principio que funciona como un axioma matemático ou unha esencia natural que se posúe de modo innato- négase á vez a posibilidade de que existan certos títulos conxénitos que doten dunha lexitimidade natural a aqueles que os posúen para mandar (Rancière, . Dito con outras palabras: desde a desfundamentación nihilista ou *an-árquica* mátese a Deus -ou ao Pai- para fundar unha sociedade de irmáns -de iguais (Castoriadis, 2003)-.

Polo mesmo motivo é inaceptable a institución dun goberno de sabios que converta a política nunha asunto de ciencia (Vattimo-Zabala, 2012), xa que non hai unha verdade necesaria que se poida deducir a través da inferencia causal axiomática e regulada (non é un segredo que na ontoloxía hermenéutica se defende que todo coñecemento é válido na medida en que está incorporado no paradigma histórico onde acontece; por iso, no canto dunha descrición obxectiva da realidade, se propón como medio de descrición da realidade



a interpretación, a cal, por natureza, é sempre asunto de contraste e de intercambio de posicións eventualmente conflitivas entre si). Na vez dunha política descritiva e autoritaria rexida polo principio de filiación, ou por outro que igualmente se base nun título que faculte a quen o posúa para gobernar, o fundamento desfondado que pon en liza a política nihilista dá pé a unha modificación da distribución do real asentada, onde os suxeitos políticos continuamente estanse facendo e desfecendo, xa que só alcanzan unha certa consistencia na praxe política, deixando de tela cando esta termina.

E é que como condición necesaria da política, da democracia tal e como acabamos de describila, subxace unha perspectiva nihilista igualmente do suxeito político, o cal só alcanza certa solidez ao inscribirse a si mesmo en tanto axente activo capaz de modificar un determinado modo de facer as cousas, de pensalas ou de dicilas, alterando con tal praxe a orde vixente. Nesta perspectiva, o ser humano sitúase a si mesmo, móstrase tal cal é, *ao provocar que se dea un acontecemento* -isto é unha ruptura ou interrupción do normal, do asentado-. O humano convértese en actor político ao ser o vehículo, a través da toma de palabra, dun *darse do ser* escurecido ou simplemente acalado, o cal *aparece* na acción litixiosa pola que se creba unha determinada configuración do sensible organizándoo dun modo distinto; sendo, nesa medida, o acontecer da diferenza como alteración dunha orde dada o que define propiamente á acción política (Rancière, 2002). Baixo a nosa lectura, tanto Vattimo como Rancière entenden que o suxeito da acción política só se articula, de modo precario e efémero, ao ser orixe dun *novo modo de ser* e dunha reconfiguración da interpretación da realidade, aínda que esta sexa nimia, parcial e fugaz. Con todo, tal suxeito está radicalmente definido por un *lugar baleiro*: xa que a novidade que inscribe unicamente posúe a forza dun fundamento desfondado, ao estar incapacitado para impoñer a súa vontade instaurando un mundo feito a súa medida. Pola contra, este suxeito des-suxeitado lle corresponde perpetuar o ciclo do conflito que trastorna todo orde estable, co fin de que este non acabe por converterse nunha estrutura permanente e autoritaria (Arribas, 2016, 205). Para Rancière, a *política* configúrase así como a antítese da *policía*, o cal se entende como o sistema normativo e punitivo que defende o réxime vixente intentando á vez lexitimalo.

É polo dito que a política só pode edificarse en tanto o protagonista da súa acción *non é ningún* propiamente, o cal ocorre cando non se apela a un título que condicione e defina as identidades, adaptando o ordenamento social aos seus intereses particulares. Pola contra, o suxeito en política constitúese como tal precisamente cando non posúe credencial algunha que lle outorgue autoridade nin capacidade de goberno. Desde un punto de vista nihilista, non hai suxeito político antes da acción política, xa que este xorde ao irromper na orde asentada co fin de re-configuralo; a súa inscrición como axente político supón necesariamente, xa que logo, unha certa desorde ou anarquía.



O suxeito político non é “quen toma conciencia de si” (un suxeito de clase), senón quen se dota de voz propia, a cal ao manifestarse creba a distribución do sensible normalizada xerando disenso. Vista así se trata dunha subxectividade eminentemente subversiva, xa que designa a quen non foi tida en conta no xogo social das maiorías -o *outcast*, o deixado de lado ou esquecido, que dicía Benjamin (Benjamin, 2008)-. Neste sentido, toda acción política pasa pola crítica á orde dominante cando o que fora desposuído da palabra a (re)toma. Di Rancière: “*a política existe cando a orde natural da dominación é interrompida pola institución dunha parte dos que non teñen parte*” (Rancière, 1996, 25). Os sen-parte son os débiles, os desposuídos, das condicións materiais de existencia? tamén, pero sobre todo da súa voz, da posibilidade de articular un discurso propio (Rancière, 1990, 12), non tanto porque a súa capacidade para pronunciar palabras e discursos lles fose arrebatada, senón sobre todo porque nunca foi considerado que puidesen dicir algo significativo.¹ Con todo, en democracia o excluído, *o que non é ninguén*, faise acreedor dunha identidade -precaria- ao rexistrar un discurso que proporciona unha imaxe distinta do sensible, dando lugar a un *plus de existencia*. É certo, que esta identidade ao ser desfondada, en permanente constitución e redefinición, é incapaz de instituír unha orde permanente de ser. Por iso, a política supón unha constante disputa que fai imposible a estabilidade social, o consenso. Xa que logo, o ser humano en tanto que *animal cívico* está condenado á discusión, ao debate, ao preito e á disputa -á conversa, como dicía Vattimo e antes tamén Rorty (Rorty, 1996) -, as cales, tal e como sinala Chantal Mouffe, son ineliminables, polo menos dun xeito definitivo (Mouffe, 2016, 126).

A polémica igualitaria discursiva funda a democracia, faina posible, xa que esta só ten lugar cando se creba o relato xerárquico e de dominio, o que bloquea a relación entre os iguais, entre quen “non son ninguén” ao non ter “ningún título que capacite gobernar”, xurdindo cando se desgarrar a lóxica do *arxé*, que asigna identidades e distribúe posicións naturalmente, para dotar de poder de palabra e de capacidade de decisión a *calquera*.

A democracia, e por extensión a política, atópanse nunha permanente loita contra a tecnocracia, a plutocracia e as democracias formais (Castoriadis, 1993). Contra todo sistema de articulación social que en último termo defende a hipostasía do costume, dos hábitos, dos estereotipos, da inercia social cos seus intereses subxacentes. A política acontece ao diluír a forza organizativa da lóxica policial que pretende manter *a cada cal no seu sitio*, discutindo a hexemonía daqueles que fundan o seu poder na orde da filiación ou na súa capacidade económica, de quen dobregan as vontades para o seu propio beneficio. Por iso

¹ Entendendo “significativo” no dobre sentido do termo: por un lado, nunca se considerou que o dito tivese un auténtico significado, isto é, que o expresado concretase algunha realidade tanxible, que supuxese unha reinterpretación específica da orde de existencia instituída; e, por outro, que fose relevante, ou polo menos non o suficiente como para ser escoitado con atención.



en democracia reivíndicase o único título que inclúe a toda categoría social: o anárquico, que posúen aqueles que non teñen máis credencial para gobernar que para ser gobernados: os débiles. Para que haxa democracia necesítase este título de excepción que suplementa aos que rexeron historicamente: a riqueza e o nacemento. A excepción do poder de calquera, con independencia da súa capacidade; tal é o fundamento desfondado da política, por iso entendémola como *o fundamento do poder de gobernar precisamente en ausencia de fundamento* (Rancière, 1996, 31).

3. Ecoloxismo nihilista.

En segundo lugar quixera destacar outra consecuencia de amplo calado práctico que posúe o pensamento vattimiano perfectamente aplicable ao contexto contemporáneo, unha que dá pé a desenvolver unha crítica ao sistema de produción vixente, o cal máis alá de provocar uns efectos canto menos discutibles no que respecta á distribución da riqueza e á xustiza social, é ademais devastador para a sustentabilidade do planeta, situándonos nunha situación límite que é necesario afrontar sen demora. Precisamente atendendo a tal alerta entendemos que o *debolismo* de Vattimo constitúese como unha ferramenta teórica capaz de enfrontarse ao paradigma actual, fundando o que denominarei un ecoloxismo nihilista.

Para que este sexa viable, con todo, é indispensable realizar unha breve referencia á concepción do ser humano que é capaz de poñelo en acto; e é que esta posición precisa dunha crítica á noción de suxeito tal e como foi concibido na Modernidade. Como se sabe, gran parte do pensamento contemporáneo, seguramente o máis interesante, dedicou un inmenso traballo a tal tarefa; no entanto, deixando de lado a referencia ás complicadas operacións psíquicas que elaboran a gran maioría das propostas contemporáneas, e que conclúen moitas delas na crenza de que é necesario a configuración dun “novo humano” - dun “atleta moral”, como sinala mordaz Carlos Fernández Liria (Liria, 2016, 127)- capaz de desfacerse de todas as coercións impostas polas diversas disciplinas e tecnoloxías do “eu”, xa sexan negativo-represivas ou positivo-libertarias², seranos suficiente con resaltar a máis humilde postura vattimiana, a cal recolle e une as formulacións que Nietzsche e Heidegger formularon respecto desta cuestión (Vattimo, 1992).

²As que se establecen na sociedade do rendemento neoliberal, na que se superan as técnicas de dominio disciplinarias, exercitando o control a través da aparencia de liberdade. Se trata dun control suave, amable, que enfatiza a posibilidade de que o individuo optimice as súas habilidades, buscando alcanzar aquilo que desexa. Agora ben, o neoliberalismo contemporáneo encárgase de que ese desexo estea vinculado non só ao consumo de obxectos, senón a un estilo de vida onde todo -incluído o humano- é mercancía. Convertido nun empresario de si mesmo, no canto de ser reprimido a través da violencia ou da vixilancia, déixase que asuma voluntariamente o poder sobre si. O poder neste contexto realízase non tanto a través dos corpos como a través da mente. A biopolítica deixa paso á psicopolítica, onde as técnicas de *coaching*, de positividade, de ánimo, de apoio á vontade e ao *just do it*, banalizan e superficializan a psique humana, volvéndoa dócil, con todo, a obediencia é voluntaria, xa que se esconde nunha suposta liberdade de elección (Han, 2014)



O esencial para nós é a consolidación que Vattimo realiza da crítica ao humanismo antropocentrista que operan os pensadores citados. O ser humano débil, de acordo á famosa fórmula nietzscheana, se entende como “aquele que roda do centro cara á X”, apartándose da posición de Deus, na que el mesmo se tiña situado desprazando previamente a este. Ao ser consciente de que el mesmo está fundado, non queda máis remedio que reducir as características “fortes” que a tradición metafísica lle atribuíra. Se o propio ser humano é un produto -un “efecto de superficie”- non pode entenderse máis como un fundamento primeiro, unha orixe e centro respecto do cal orbite o resto do existente, perdendo con iso a lexitimidade para someter ao mundo natural conforme ao seu interese. Se a concepción do individuo como unha entidade racional, libre e responsable, empresario de si mesmo (Foucault, 2009), que grazas ao coñecemento científico e a tecnoloxía impón a súa vontade se creba, comeza a quebrantarse tamén a fase histórica onde o autoritarismo do ego alcanza a súa máxima expresión. O narcisismo individualista, egocentrado, propio do ser humano masificado, tecido no modo de produción capitalista neoliberal, se dilúe cando deixamos de interpretarnos como entidades robustas -impelidas a colmar o noso desexo a través da compra compulsiva de obxectos-. Dada a conciencia da nosa interna división, do espazo baleiro da diferenza que nos caracteriza -aspecto ao que aludiamos anteriormente-, o ser humano pode escapar do ensimismamento no que está actualmente atrapado. Cando o ser humano adelgaza, debilitándose, -tomándose menos en serio a si mesmo-, faise factible a apertura á diferenza. Só descolocados da situación de primacía e mandato na que o humanismo metafísico instalara ao Home, este pode abrirse ao diferente, respectándoo e facéndolle xustiza: *deixando que o ser sexa*. É esta apertura dirixida xa non só ás relacións humanas, senón cara ao Outro respecto do humano (Oñate, 2000), a ecosfera e as diversas formas de vida que a habitan, a que outorga unha oportunidade de saída á aloucada e desenfredda carreira na que hoxe o capitalismo nos ten situado.

Para concluír o presente texto quixera darlle énfase as posibilidades para poñer en cuestión o paradigma económico vixente que nos ofrece o *debolismo* en tanto que ecoloxismo nihilista -engadíndose a outras evidencias xa coñecidas que o discuten: desigualdades económicas, empobrecemento de grandes masas de poboación, inxustiza social, corrupción, etc-.

Na actualidade é inevitable encarar o problema medioambiental que provocan no marco do capitalismo avanzado a produción e o consumo desaforados. Moitas son as voces que alertan da imposibilidade de seguir mantendo un sistema de produción que non coñece límite algún e que está acabando cos recursos do planeta, de forma tal que nos achamos ás portas do “colapso ecolóxico” (Taibo, 2016): o ciclo natural é incapaz de proporcionar recursos, materias primas e enerxía suficientes para alimentar a voracidade da cadea produtiva, quedando ademais radicalmente alterado pola contaminación masiva, sendo



imposible que se absorban os residuos xerados pola industria, terminando por converter á Terra, como consecuencia disto, nun gran sumidoiro xa practicamente colapsado na súa totalidade.

Nese sentido, é suxestiva a crítica de Vattimo ao turbocapitalismo o cal baséase nunha política do crecemento continuado, insostible desde un punto de vista ecolóxico (Vattimo, 2007, 122). De acordo aos teóricos da nova teoría do valor³ -á quen Vattimo non cita pero coa que a súa formulación coincide polo menos neste punto-, o capitalismo, para manter o crecemento continuado e así obter “valor” e plusvalía, espolia os recursos materiais e enerxéticos do planeta buscando novos nichos de valorización, explotación que os ritmos de renovación deste simplemente non poden aguantar. Co fin de afrontar o evidente problema medioambiental entendemos que o ecoloxismo nihilista debe arrimarse ás propostas decrecentistas, que consideran que á humanidade no seu conxunto -aínda que os causantes de tal devastación, provocado polo ritmo insoportable de produción, consumo e contaminación, son os países industrializados occidentais- non lle queda máis remedio que reducir o consumo de materias primas, enerxías e espazos naturais e o envío de gases de efecto invernadoiro á atmosfera desafiando o estilo de vida extractivista e produtivo-consumista propio da nosa civilización, co obxectivo de crear novas formas de vida, orientadas máis ás relacións humanas, á creatividade ou a reflexión compartida sobre os asuntos comúns ou públicos, que á optimización das nosas capacidades económicas (Latouche, 2009). Sostén Vattimo:

“Nos últimos anos madurei unha decidida ideoloxía antidesarrollista: o mecanismo que relaciona o acaparamento dos recursos e a difusión e homologación dos estilos de vida tenme moi preocupado polo futuro da humanidade. O capitalismo que vive das súas propias crises parece algo que carece de saídas, e non creo na ideoloxía do crecemento: na miña opinión é necesario reducir, no canto de aumentar, o nivel de consumo, polo menos o noso”. (Vattimo, 2007, 41)

³ Conxunto de pensadores, entre os que destacan Robert Kurz ou Anselm Jappe, para os que o capitalismo se atopa a súa etapa final. Apoiándose na análise do concepto de valor, elaborado por Marx no libro I do Capital, conclúen que a dinámica produtiva capitalista contén o xerme da súa propia disolución, xa que a súa dinámica interna condúcelle ao colapso. Para os críticos do valor o capital non pode crearse nin acumularse- sen a explotación da forza do traballo, xa que só o traballo crea Valor, medíndose obxectivamente polo tempo dedicado a el. Pero, no marco da competitividade xeneralizada na que nos atopamos -que é un valor irrenunciable para a dinámica de produción capitalista-, para xerar beneficios o sistema de produción industrial debe estar equipado coas tecnoloxías máis punteiras, coa fin de optimizar a produción no menor tempo e custo posibles. Paulatinamente a tecnoloxía vai substituíndo ao traballador no sistema de produción de mercancías, por iso cada produto vai contendo menos traballo humano nel, única fonte de valor, de plusvalía e beneficio. A ausencia de beneficio en cada produto viuse compensada pola tendencia á sobreprodución que, a xuízo de Kurz e Jappe, se estancou nos anos 60 do século XX. Nese contexto xorde o fenómeno da financiarización, a cal, partindo do abandono do patrón ouro como medida de convertibilidade do dólar, supón a entrada no terreo da acumulación do capital da débeda e o crédito: a produción de valor susténtase na anticipación das ganancias futuras previstas. Así o crédito -diñeiro artificialmente creado- pasou a ser o modo polo que o sistema pode manterse vivo, pero colapsando finalmente -ao facerse patente que a economía real non pode soste-lo por máis tempo unha economía fantasmagórica, baseada no virtual e imaxinario da débeda-. Como cada vez hai máis distancia entre o papel dos traballadores -a forza de traballo única xeradora de valor- e da tecnoloxía -que evoluciona irreversiblemente- aumenta a explotación dos primeiros mentres o crédito convértese no único que garante a posibilidade do beneficio.



Curiosamente, o adelgazamento ontolóxico que propón, sumado ao feito de que o ser humano se desfundamente -deixando de ser un primeiro principio que domina e goberna a Natureza en base aos seus intereses-, colocándose por iso nunha posición de igualdade respecto ao resto de formas de vida, engadido á necesidade de favorecer condutas que non bloqueen o ciclo da existencia: que permitan que *o ser se dea*, coincide nesta esfera coa necesidade de diminuír os nosos niveis de produción e os nosos hábitos de consumo, o cal debe marcar no práctico un novo xeito de habitar o planeta, de entender a nosa felicidade, de organizar o noso lecer e de entaboar unhas relacións sociais moito máis solidarias e colaborativas cos demais.

Referencias bibliográficas:

B. G. Arribas: *Reduciendo la violencia: la hermenéutica nihilista de Gianni Vattimo*. Madrid, Dykinson, 2016.

Benjamin, Walter: *Tesis sobre la historia y otros fragmentos*. Madrid, Ítaca, 2008.

Castoriadis, Cornelius: “La cuestión de la democracia. Posibilidades de una sociedad autónoma”. Conferencia impartida na Universidade de Bos aires, en setembro 1993, http://cursounneherasfadycc.files.wordpress.com/2011/11/1993_castoriadis-la-cuestion-de-la-democracia-conferencia.pdf

Castoriadis, Cornelius: “Freud, la sociedad y la política”, en *Zona erógena*, nº16, 2003.

Fernández Liria, Carlos: *En defensa del populismo*. Madrid, Catarata, 2016.

Foucault, *El nacimiento de la biopolítica*. Madrid, Akal, 2009.

Han, Byung-Chul: *Psicopolítica*. Barcelona, Herder, 2014.

Jappe, Anselm: *Crédito a muerte*, Pepitas de calabaza, Logroño, 2011.

Jappe, A., Kurz, R. e Ortlieb C.P.: *El absurdo mercado de los hombres sin cualidades*, Pepitas de calabaza, Logroño, 2009.

Latouche, Serge: *La apuesta por el decrecimiento: como salir del imaginario dominante*. Barcelona, Icaria, 2009.

Mouffe, Chantal: *La paradoja democrática*. Barcelona, Gedisa, 2016.



Oñate, Teresa: *El retorno griego de lo divino en la postmodernidad*. Madrid, Alderábán, 2000.

Rancière, Jacques: *En los bordes de lo político*. [www.philosophia.cl/Escuela de Filosofía](http://www.philosophia.cl/Escuela%20de%20Filosofia) Universidad ARCIS, 1990.

Rancière, Jacques: *El desacuerdo*, Buena Visión, Buenos Aires, 1996.

Rancière, Jacques: *El odio a la democracia*. Amorrortu, Buenos Aires, 2006.

Rancière, Jacques: *Política, policía, democracia*. Libros Arces-Lom, Buenos Aires, 2007.

Rorty, Richard: *Contingencia, ironía y solidaridad*, Barcelona, Paidós, 1996.

Taibo, Carlos: *Colapso, Capitalismo terminal, transición ecológica, ecofascismo*. Madrid, Catarata, 2016.

Vattimo, Gianni: *Más allá del sujeto*. Barcelona, Paidós, 1989.

Vattimo, Gianni: “Autopercepción intelectual de un proceso”, *Revista Anthropos* 217, Gianni Vattimo: *hermeneusis e historicidad*. Barcelona, Anthropos, 2007.

Vattimo, Gianni: *Ecce comu*, Paidós, Barcelona, 2009.

Vattimo, Gianni e Zabala, Santiago: *Comunismo hermenéutico*, Herder, Barcelona, 2012.

